

no sia lícit pesar tenint les balances en les mans, ans aquelles hagen a tenir ab *calestó*, e en manera que frau algú no -s seguescha», doc. Bna., *ibid.* II, 73. Per repercussió de la líquida aparegué una forma *calestró*: «les balances avec leur *calestrou*» en un doc. de Tuir, a. 1790 (Desplanque, *Arch. de Thuir*, pp. 78-80); «lo *calestró* o ferro través, dels caps del qual pengen les balances: ancon, librales, libramentum, iugum», OPou (*ThPu.*, p. 20).

És una forma que s'ha mantingut viva en el Roselló, però amb el sentit figurat de 'seny, senderi' (Ant. Cayrol, JPCerdà, *Cont. Cerd.*, p. 15), «caletre, tête, raison» (Grandó, *MiscFabra*, p. 184); s'explica per comparació del cap o cervell, perquè serveix per sospesar, com l'antic estri de pesar moneda: se sent encara: a la Bastida del Bulès ens feien riure a En Josep Seb. Pons i a mi, que l'acompanyava pel Canigó, cantant-nos la història d'una que havia perdut el *kēlastrú* (1960). Degué restar viu en el parlar barceloní de gent d'ofici, si bé amb una petita alteració consonàntica: «jo duc balansa, romana, / *canastró* y tirabuquet», Pitarra, *Coses de l'Oncle (Singlots Po.*, p. 208). Per al canvi aràbic vulgar de -r- en -l- veg. les dades i explicacions que vaig aplegar-ne a l'article d'*EntreDL* III, 163-7.

¹ Forma ultracoregida amb *u*, per reacció contra la reducció de *claustra* a *clastra*.

Calatrac pl. 'els trossos de bull i de botifarra que s'esclaten mentre es couen a la caldera' [*AlcM*; Boí, 1960]; reducció *els calatrac*s de *els esclataracs* (amb -a- afegida per anaptixi i *es-* deglutinat darrere l'article; per a la formació cf. *esclatarada* (*DBal.*)); com que -ac o -rac com a sufixos no es pot dir que ho siguin en català, no fóra inversemblant de suposar un cpt. *esclata-cracs o *esclata-tracs amb un *crac* o *trac*, simple onomatopeia, i després haplogogia; o bé ultracorecció d'**esclat(a)rats*.

CALATRAVINS, 'assaonadors de pell' mall. perquè aquests operaris són habitants del barri de Sa Calatrava a la capital mallorquina.

DERIV.: *Calatratinatge*. *Calatratvinenc*.

Calatuir 'atordir' (Àger): encreuament de *acalar* ⁴⁵ amb *atuir*.

CALAVERA, 'crani pelat de mort' (de vegades tota una ossada), del ll. CALVARIA id., derivat de CALVUS 'calb', amb un canvi ja antic de *calvera* en *calavera*, ⁵⁰ per influència del ll. *cadavera* 'cadàvers'. □ 1.ª doc.: fi S. XIV, Bernat Oliver.

L'usa aquest amb el valor d'esquelet d'un mort', o de 'cadàver': «glorios Senyor meu, io --- confesaré --- qui són io --- e dic primerament que són *calavera* podrida, vianda de vérmens, veixell pudent e menjar del foc», «la carn no és altra cosa sinó escuma o brom de pudor, vestida de frèvol ballea, solament per fer-te companyia; emperò, de si mateixa no és sinó *calavera* miserable, e leja podridura e menjar de vér-

mens», Bernat Oliver, *Excitatori*, NCL., pp. 34, 95.

Però ja a l'Edat Mitjana, i en català, és més freqüent el sentit de 'crani de mort', com en St. Vicent F.: «trobà un cap d'om, ço és, la *calavera*, de cinchcents anys que era mort», *Quaresma*, 283.150, «hoc, quan una *calavera* parle e diu una veritat, del Spirit sant la ha», *Sermons* I, 124.17, o en la Llegendà de St. Macari (S. xv) «Sent Macari, passant per un herm, trobà una *calavera* de hom mort, que era testa del cap d'un sacerdot dels gentils»; més documentació antiga i moderna en *DAG.* i *DBal.* Per a la demostració de l'etimologia, ens podem limitar a remetre al DCEC I, 591-2. Té importància decisiva per resoldre el dubte que es mantingué entre les dues etimologies, CALVARIA i CADAVERA, que hom ha defensat, la forma mossàrab *qalabáira* en el nostre *RMa.*, que desment categòricament la segona. Per a la història i origen de l'acc. figurada 'home viciós', veg. el *DECH*, i cf. aci *calabre*.

DERIV.: *Calaverada*; *calaverejar*.

Escalabrar [St. Pere Pasqual, text que hom atribueix al S. XIII, però potser no és més que del xv, altrament no es troba fins cap a 1600, *AlcM*; *DTO.*, 1670], contracció d'*escalaverar*, cf. cast. *descalabrar* des del S. XIII, var. *esgalabrar* [1830, *DAG.*]; -*brat* ²⁵ [c. 1800:] «arriscant-se lo fuster sobre de la barana del balcó --- ab temor --- que no n'isqués *esgalabrat* de mala manera», B. de Maldà, *Coll. B. V.*, 146: «los brassos de gebre *esgalabrats*», *Verd.*, *Ail.*, 1867, v, vers canviat en la versió de 1878, v, 21b; MVayreda «un dels sorpresos, que arribà *esgalabrat* a l'hospital i prengué llit al costat meu», *Carlinada* XIII, p. 228, de nou XII, 287; *Sang Nova* IV, § 5, p. 277; «aquell remordiment que sentíem tots quan, en alguna diablura, anant més enllà del que volíem, algun company ne sortia massa *esgalabrat*», *Puny.* II, 57; -*ar-se*: «ar-rapinyant-se per les parets y 'ls arbres a abastar fruytas o flors per omplir-se'n la falda, a risc d'*esgalabrar-se*», Genís i Aguilar, *Julita*, p. 29; *escal.* [1803, Belv.]. *Esgalabrós* [Verdaguer] ¹ o *escalabrós*, per encreuament amb *escabrós*.

Calvari [S. xv, *AlcM*], pres del ll. *calvarium*, pròpiament 'indret ple de calaveres'. Cf. a les *VidesR.*: «era dit aquel loc *Calvaria*, o de les *calves*» (trad. *calvarum*), f° 85r1, n. 16.

¹ «Cançons antigues de ma terra çqui us ha donat aqueixa dolçor --- sinó aqueixes serres i afraus *escalabroses* però belles en què nasquéreu ---?», *Verdaguer, Escrits Inèdits*, narr. 2 (Bàrcino, 1958, I, 119). El *Dfa.* dona només *esgalabrós* i amb el matís «on hom perilla de pendre mal» que en el context de Verdaguer hi és menys que el d'«escarpades, trencades». Ben semblant el provençal mistralenc: «sus la mountagno *escalabrouso*» (= «ardue», *Nerto* VI, 448), «lou chamous --- dins li ro dóu Queiràs / --- sus un mourre, / *escalabrou*s coume uno tourre, / se vei soul ---» (*Mireio* v, 10.6). Amb *esgalabrat* està relacionat, en Mistral: «la gleiseto de Sant Michèu, touto *desvalabrado*, eme de fresco sus li parete» (*Moun Espelido* v, p. 68.8f.) 'esbalandrada' 'mig en ruïnes'; aquest, però, influenciat per